

А. Г. Роздобудько

**ІНТЕРНЕТ-САЙТИ «МЕМОРИАЛ» ТА «ПОДВИГ НАРОДА»
ПРО НАШИХ СПІВІТЧИЗНИКІВ-ФРОНТОВИКІВ
(НА ПРИКЛАДІ м. КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО)**

Висвітлюється питання про популяризацію імен захисників країни, які пішли на фронт з Кам'янця-Подільського у червні на початку липня 1941 року, на інтернет сайтах.

Ключові слова: інтернет-сайт, Велика Вітчизна війна, фронтовики, м. Кам'янець-Подільський.

Війна 1941-1945 років жахливими спустошеннями прокотилася по нашій землі, опалила кровавим вогнем мало не кожную українську родину. З тих пір минуло багато часу, виросло не одне післявоєнне покоління, але в суспільстві не згасає увага до трагічних, а поряд із цим – і героїчних, сторінок всенародної боротьби із загарбниками.

Нині суцці нащадки воїнів Великої Вітчизняної бажать знати правду про війну, про долю своїх рідних, про їх участь у боях та героїчні подвиги, про місця поховання загиблих. Однак, далеко не всі пошуковці обізнані де і як віднайти потрібні відомості. Тому вважаємо за доцільне привернути увагу зацікавлених дослідників до двох маловідомих широкому загалу, але дуже цінних джерел інформації в мережі Інтернету, які містять персональні відомості про мільйони воїнів Червоної армії.

Одним із таких унікальних джерел є об'єднаний банк даних (ОБД) «Меморіал», що містить електронну інформацію про фронтовиків, які загинули або потрапили в полон у роки Великої Вітчизняної війни. Другим не менш унікальним джерелом є сайт «Подвиг народа в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.», на якому розміщені два блоки документів: в одному зібрані копії документів з питань оперативного управління бойовими діями військ Червоної армії, а в другому – оригінали нагородних листків і наказів про нагородження радянських солдатів, офіцерів та генералів періоду Великої Вітчизняної війни.

Обидва сайти розроблялися спеціалістами комп'ютерних технологій під загальним керівництвом міністерства оборони Російської Федерації. Спочатку робота розгорнулася над проектом «Меморіал». Поштовх до його заснування дав Указ Президента Росії «Питання увічнення пам'яті загиблих при захисті Вітчизни» від 22 січня 2006 року. У мережі Інтернету ОБД «Меморіал» з'явився в 2007 році, адреса сайту: www.obd-memorial.ru/.

Банк даних цього ресурсу наповнювався шляхом сканування документів з офіційних джерел. В електронний вигляд переведено 13,7 млн. аркушів архівних документів про безповоротні втрати періоду Великої Вітчизняної війни з 38 тис. справ Центрального архіву міністерства оборони Російської Федерації (ЦАМО РФ) та інших архівів Росії й 42,2 тис. паспортів військових поховань, що зберігаються у Військово-меморіальному центрі Збройних Сил Російської Федерації (ВМЦ ЗС РФ). Використана трофейна картотека обліку радянських військовополонених ВАСт (нем.: WAST –

Довідкова (або інформаційна) служба вермахту) із фондів ЦАМО РФ. Всього на сайті близько 29 млн. записів з архівних документів і близько 10 млн. записів із Книги Пам'яті. Подібного банку даних немає ні в одній країні світу. Робота над ним продовжується.

Отримати відомості про загиблого воїна на сайті ОБД «Меморіал» нескладно: достатньо ввести на сторінці «Расширенный поиск» його прізвище, ім'я та по-батькові, потім із наданого списку обрати потрібну особу й на екрані комп'ютера з'явиться електронна копія документу, в якому міститься інформація про полеглого бійця. В обов'язковому порядку подаються архівні реквізити документу.

У більшості наданих джерел вказується рік народження воїна, його звання та посада, назва військової частини, яким військкоматом призваний, дата й причина смерті (убитий, помер від ран, пропав безвісти), місце поховання, ім'я та адреса найближчого родича, якому відсилалося повідомлення про загибель бійця, що дозволяє з великою точністю ідентифікувати полеглих.

Ведучи мову про ОБД «Меморіал», не можна не згадати про історико-меморіальне видання Книга Пам'яті України. Грандіозна за обсягами й надзвичайно важлива за соціально-політичним значенням багатотомна праця була видана за рішенням Президента та Уряду України до 50-річчя Перемоги над фашизмом у Великій Вітчизняній війні. Наповнення Книги Пам'яті України іменами загиблих і померлих воїнів набагато більше, ніж в ОБД «Меморіал». Нерідко в «Меморіалі» відсутня інформація про ту особу, яка є в Книзі. У такому разі залишається сподіватися, що сайт буде поповнюватися новими документами про полеглих бійців.

Разом з тим, буває й навпаки: відомості про загиблого захисника Вітчизни можна знайти лише в «Меморіалі». Так, наприклад, тільки тут міститься інформація про гвардії лейтенанта медслужби Руду Наталію Григорівну, 1922 року народження, призвану в армію в червні 1941 року Кам'янець-Подільським міським військкоматом. На сайті «Меморіал» в електронній копії іменного списку безповоротних втрат офіцерського складу 15 гвардійської механізованої бригади за період з 1 по 30 жовтня 1943 року значиться, що Руда Н.Г., фельдшер 1 мотострілецького батальйону, загинула в бою 25 жовтня 1943 року, похована на хуторі Зелений Гай Якимівського району Запорізької області, її найближчим родичем записаний батько Рудий Григорій Олександрович за адресою м. Кам'янець-Подільський, вул. Робітничка, 24 [1, арк.5]. 24 грудня 1943 року Наталія була посмертно нагороджена орденом Вітчизняної війни II ступеня. Як вказано в нагородних документах, Руда Н.Г. в боях не раз проявляла особливу відвагу та мужність. За липень – вересень 1943 року вона винесла з поля бою зі зброєю 84 поранених бійця та командира [2, арк.1, 31, 32].

Кам'янчанин Соколовський Ричард Петрович, 1923 року народження, призваний міським військкоматом у 1941 році, гвардії лейтенант, командир санвзводу 18 повітряно-десантного гвардійського полку 7 повітряно-десантної гвардійської дивізії загинув 3 грудня 1943 року, але інформацію про нього можна знайти лише на сайті «Меморіал» [3, арк. 1, 3]. Соколовський Р.П., як і Руда Н.Г., у Книзі

Пам'яті України серед загиблих кам'янчан-фронтовиків не значиться, а тому їх імена відсутні й на міському меморіалі в парку Танкістів.

Отже, досліджуючи долі полеглих уродженців того чи іншого населеного пункту, доцільно керуватися як сайтом «Меморіал», так і відповідною Книгою Пам'яті. Список загиблих воїнів, уродженців будь-якого села чи міста, на яких є інформація в «Меморіалі», можна отримати, ввівши назву населеного пункту на тій же сторінці «Расширенный поиск».

Інформація з ОБД «Меморіал» може стати не тільки важливим доповненням до стислих відомостей з Книги Пам'яті України, але й дозволить уточнити деякі дані про полеглого бійця.

До прикладу: у томі Книги Пам'яті по місту Кам'янець-Подільський серед тих, хто віддав життя в боротьбі з фашистською Німеччиною, значиться рядовий Герасевич Василь Антонович, 1915 року народження, призваний у РСЧА в 1941 році. Тут вказується, що він загинув 17 листопада 1944 року й був похований в с. Бабінтен – Бабента в Польщі [4, с. 37].

Коли ж звернемося до оригіналів документів про Герасевича В.А., викладених в електронному ОБД «Меморіал», то, по-перше, дізнаємося, що він воював у складі 671 стрілецького полку 277 стрілецької дивізії, яка на той час вела бої на території рейху – у Східній Пруссії. Відомості про військову частину надають можливість дослідникам встановити бойовий шлях бійця Червоної армії за його, інколи – коротке, життя на війні. Другою новиною є те, що Герасевич В.А. у первинному документі про загибель – іменному списку безповоротних втрат особового складу дивізії за період з 9 по 19 січня 1945 року – рахується не вбитим 17 листопада 1944 року, а померлим від ран 17 січня 1945 року в 310 окремому медсанбаті й похованим у фільварку Батшкен, Східна Пруссія, про що було надіслано повідомлення його дружині Герасевич Марії Олександрівні за адресою м. Кам'янець-Подільський, вул. Набережна, 86 [5, арк.1, 21]. У чотирнадцятому томі (додатковому) Книги Пам'яті по Калінінградській області вказана та ж сама причина, місце й дата смерті Герасевича, називається місце остаточного погребіння праху воїна – селище Добровольськ Краснознаменського району Калінінградської області [6, с.80].

В інформаційного банку «Меморіал» можна отримати деякі відомості також про тих бійців Червоної армії, які опинилися у фашистському полоні.

Грузинський Данило Абрамович, 1902 року народження, уродженець Кам'янця-Подільського, єврей, мати проживала на Руських фільварках, технік-інтендант 1 рангу 14 стрілецького полку, потрапив у полон 7 серпня 1941 року під Уманню, утримувався в штабазі № 360 у м. Рівне, 2 березня 1942 року був переданий в руки СД (служба безпеки), з якої мало хто виходив живим. Про все це дізнаємося з електронної копії персональної картки І (ПК І), заведеної на Грузинського Д.А. при реєстрації в таборі [7, арк.3320, 3321].

Його земляк Бржоовський (так у ПК І – Brschoowskij, можливо насправді – Бржоховський) Віктор, 1922 року народження, лейтенант, був захоплений німцями у полон 1 липня 1942 року під

Севастополем, утримувався в шталазі № 364 в м. Миколаїв, помер 15 грудня 1942 року від захворювання нирок. Ім'я його батька – Георгій, проживав у місті Кам'янці-Подільському по вулиці Франка, будинок № 20 [8, арк.1943, 1944].

Ще один інформаційний інтернет-ресурс міністерства оборони Російської Федерації – «Подвиг народа в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» – був створений дещо пізніше, ніж ОБД «Мемориал». Його відкрили для широкого доступу в квітні 2010 року за адресою www.podvignaroda.ru/. З тих пір сайт відвідували майже 14 млн. разів. На даний час тут є документи, які стосуються оперативного управління частинами та з'єднаннями Червоної армії, а також містяться електронні копії першоджерел на 12,7 млн. нагороджень. Робота над проектом, аналогів якому також у світі немає, розрахована на декілька років. Після її завершення будуть розміщені документи на 30 мільйонів нагороджень.

На сайті зібрані Укази Президії Верховної Ради СРСР, накази командуючих фронтів, армій, флотилій, командирів корпусів, дивізій, бригад і полків про нагородження бойовими орденами та медалями «За відвагу» й «За бойові заслуги», а також додатки до них – нагородні листки з особистими даними про нагороджених й описами бойових подвигів. До наказів, виданих безпосередньо в частинах, нагородні листки не передбачалися, короткий опис подвигу міститься безпосередньо в наказі поряд із прізвищем нагородженого.

Поки що на сайті завантажені нагородні документи лише з одного архіву – ЦАМО РФ. Планується перевести на електронні носії документи про нагородження з Центрального військово-морського архіву міністерства оборони РФ.

Щоб розшукати на сайті відомості про нагородження, потрібно ввести на сторінці «Поиск награждения» прізвище, ім'я та по-батькові учасника бойових дій. Далі в списку нагороджених вибрати потрібне прізвище, після чого відкриється доступ до нагородних документів. На кожен з них подається архівна адреса.

Сайт «Подвиг народа» надає можливість для широкого спектра досліджень, дозволяє отримати детальну інформацію про бойові подвиги нагороджених, визначити кількість нагороджень бойовими орденами та медалями «За відвагу» й «За бойові заслуги» по кожному міському чи районному військкомату в адміністративно-територіальних межах 1941 року.

За даними сайту білці й офіцери, призвані в Червону армію Кам'янець-Подільським міськвійськкоматом, нагороджувалися бойовими орденами та медалями «За відвагу» й «За бойові заслуги» 2441 раз, зокрема, було 38 нагороджень орденом Червоного Прапора, 7 – орденами Суворова III ступеня, Богдана Хмельницького III ступеня, Олександра Невського, 59 – орденом Вітчизняної війни I ступеня й 203 – II ступеня, орден Червоної Зірки вручали кам'янчанам 614 разів, орден Слави II ступеня – 10, а III ступеня – 190 разів, медаллю «За відвагу» було 746 нагороджень, медаллю «За бойові заслуги» – 574. Ця статистика свідчить про масовий героїзм кам'янчан на фронтах Великої Вітчизняної війни. Конкретні приклади їх хоробрих вчинків описані в нагородних листках.

Гвардії лейтенант Вербівський Василь Трофимович, 1921 року народження, призваний у РСЧА в 1940 році Кам'янець-Подільським міськвійськкоматом, у Великій Вітчизняній війні з першого дня, проявив героїство при форсуванні річки Південний Буг у районі смт. Олександрівка (тепер Вознесенського району Миколаївської області). Виконуючи обов'язки командира батальйону 175 гвардійського стрілецького полку 58 гвардійської стрілецької дивізії, він так уміло організував бойові дії підрозділу, що батальйон невідступно переслідував ворога протягом 200 кілометрів аж до річки Південний Буг. З 8 по 21 березня батальйон знищив до 500 ворожих солдат і офіцерів, 3 протитанкових гармати, 5 кулеметів, 10 автомашин з боєприпасами, подавив вогонь трьох мінометних батареї, узяв у полон до 30 фашистів. У ніч з 22 на 23 березня батальйон Вербівського стрілко форсував річку на підручних засобах і захопив на правому березі плацдарм на 800 метрів вглиб, створивши умови для переправи іншим підрозділом полку. Удень 23 березня батальйон відбив вісім ворожих атак. За ці бої, за особисту мужність і героїзм Вербівський В.Т. був представлений 31 березня до звання Героя Радянського Союзу. Пропозицію командира полку підтримали командири дивізії та корпусу. Питання про високу відзнаку вирішувалося протягом усього квітня. Але з якихось причин кандидатуру Вербівського на звання Героя відхилили й наказом військам 37 армії від 29 квітня 1944 року його нагородили орденом Червоного Прапора [9, арк.1, 6].

Самими старшими за віком серед нагороджених кам'янчан значаться четверо вояків 1893 року народження. Серед них – Оржеховський Володимир Петрович, старший технік-лейтенант, командир автозводу 548 евакуаційного ветлазарету, учасник громадянської війни, член ВКП (б) з 1919 року, 9 жовтня 1943 року нагороджений медаллю «За бойові заслуги», а 25 травня 1945 року – орденом Вітчизняної війни II ступеня [10, арк.2, 5, 85; 11, арк.1, 3, 90].

А от наймолодшим бійцем з Кам'янця, відзначеним нагородами, був червоноармієць Зінич Микола Микитович, 1928 року народження, в РСЧА з 29 лютого 1944 року. Першу медаль «За відвагу» отримав 30 вересня 1944 року за наказом по 876 стрілецькому полку 276 стрілецької дивізії за те, що вночі з двома бійцями форсував річку Сан, непомітно підповз до німецьких траншей, а вранці разом з підоспілим підрозділом сміливо кинувся в атаку й одним із перших вдерся до ворожих траншей, що сприяло захопленню висоти [12, арк.1, 3]. Другою медаллю «За відвагу» Зінич М.М. нагороджений 9 грудня 1944 року за те, що першим відважно піднявся в атаку й досяг встановленого рубежу [13, арк.1, 3].

Отже, Інтернет-ресурси ОБД «Меморіал» та «Подвиг народа в Великій Оте́чественній війні 1941-1945 гг.» відкрили кожному громадянину прямий доступ до величезного обсягу інформації про трагічні й героїчні сторінки Великої Вітчизняної війни, до відомостей про мільйони воїнів Червоної армії. Зазначені проекти створили принципово нові умови для історичних досліджень і обґрунтувань, надали можливість майже миттєво знаходити й наживо ознайомлюватися з документами далекої минувшини, власноруч одержувати копію будь-якого документу для сімейного архіву. Користування

сайтами сприятиме увічненню пам'яті про наших співвітчизників, які мужньо боролися з фашистськими загарбниками.

Список використаних джерел:

1. Центральний архів міністерства оборони Російської Федерації (даі – ЦАМО РФ), ф. 33, оп. 11458, спр. 146.
2. Там само, оп. 686044, спр. 2197.
3. Там само, оп. 11458, спр. 210.
4. Книга Пам'яті України. Хмельницька область: іст.-мемор. багатотомне видання в 10 т. – Хмельницький : Поділля, 1995. – Т. 5: Місто Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський р-н. – 672 с.: іл.
5. ЦАМО РФ, ф. 58, оп. 18003, спр.103.
6. Назовем поименно. Калининградская область. – Калининград : Янтарный сказ, 2001. – Том 14. Дополнительный. – 352 с.
7. ЦАМО РФ. – Картотека військовополонених офіцерів. – Ящик № 111.
8. Там само. – Ящик № 16.
9. ЦАМО РФ, ф. 33, оп. 690155, спр. 2054.
10. Там само, оп. 686044, спр. 500.
11. Там само, оп. 686196, спр. 6217.
12. Там само, оп. 690155, спр. 6154.
13. Там само, оп. 690306, спр. 3342.

Highlighted the issue of promotion of names defenders of the country, who went to the front of Kamenetz-Podolsk in June early July 1941, on the web sites.

Key words: *internet site Great Fatherland War veterans, the city of Kamenetz-Podolsk.*

Отримано: 15.04.2013

УДК [94:930](477+438)«19»

А. М. Трембіцький, А. А. Трембіцький

СИМОН ПЕТЛЮРА В СПОГАДАХ ВІКТОРА ПРИХОДЬКА

У статті на підставі спогадів відомого подолянина Віктора Приходька розкрито деякі аспекти життя і діяльності керівника Української держави, Голови Директорії, Голови Державного Центру Української Народної Республіки, Головного Отамана Військ Української Народної Республіки, Симона Петлюри.

Ключові слова: *Віктор Приходько, Симон Петлюра, Українська Народна Республіка, Поділля.*

Окремою групою джерел в сучасних історичних дослідженнях є мемуарна література, адже для історії «будь-якої країни, народу чи спільноти ... дуже важливим джерелом, попри документи, є спогади осіб, які ту історію творили або були її свідками» [1]. До надзвичайно цінних нарративних джерел дослідження відносяться «спогади відомих діячів про себе і сучасників, з детальними характеристиками їхніх особистих якостей та словесними портретами» [2, с.430]. Спогади, – це «дуже важливий вид джерел, що висвітлюють життя і діяльність даної особи», адже автор писав їх для публікації «вивчення громадськістю та нащадками». Але необхідно вважати, що вони, – це все ж «тенденційніше джерело порівняно зі щоденником» [3, с.204].